

Sociaal-emotionele ontwikkeling van jonge kinderen met CI

Karin Wiefferink

Lizet Ketelaar, Universiteit Leiden

Carolien Rieffe, Universiteit Leiden, NSDSK

Johan Frijns, LUMC

- Emotionele ontwikkeling grondslag voor sociale competentie
- Taal is belangrijk om sociaal aangepast te reageren
- Dove kinderen begrijpen informatie vaak niet

Onderzoek

- 60 CI kinderen en evenveel NH kinderen
- Longitudinaal onderzoek met 4 jaarlijkse metingen
- Taakjes en vragenlijsten

Emoties van anderen

- Herkennen van emoties in gelaatsexpressies
- Begrijpen van oorzaak gevoel van anderen
- Empathie
- Theory of Mind

Herkennen van emoties in gelaatsexpressies

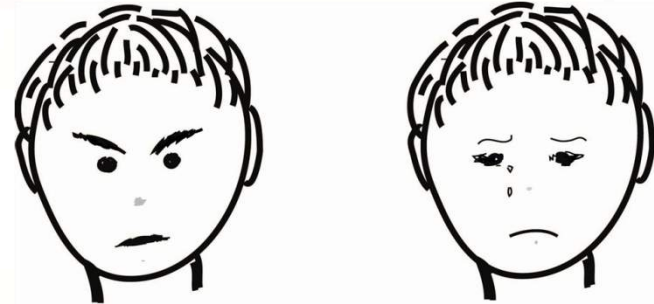
- In communicatie zit altijd een non-verbaal aspect, waar we veel informatie uithalen
- Emoties worden vaak weerspiegeld in de gelaatsexpressie

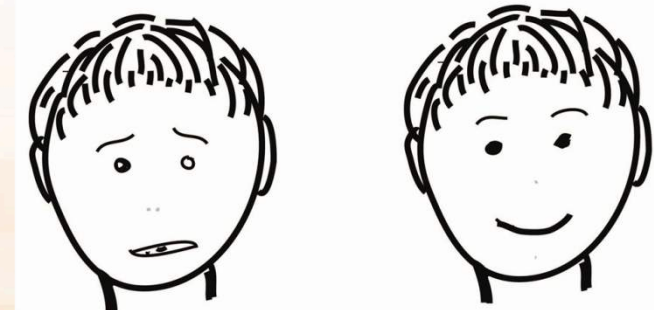
Herkennen van emoties in gelaatsexpressies

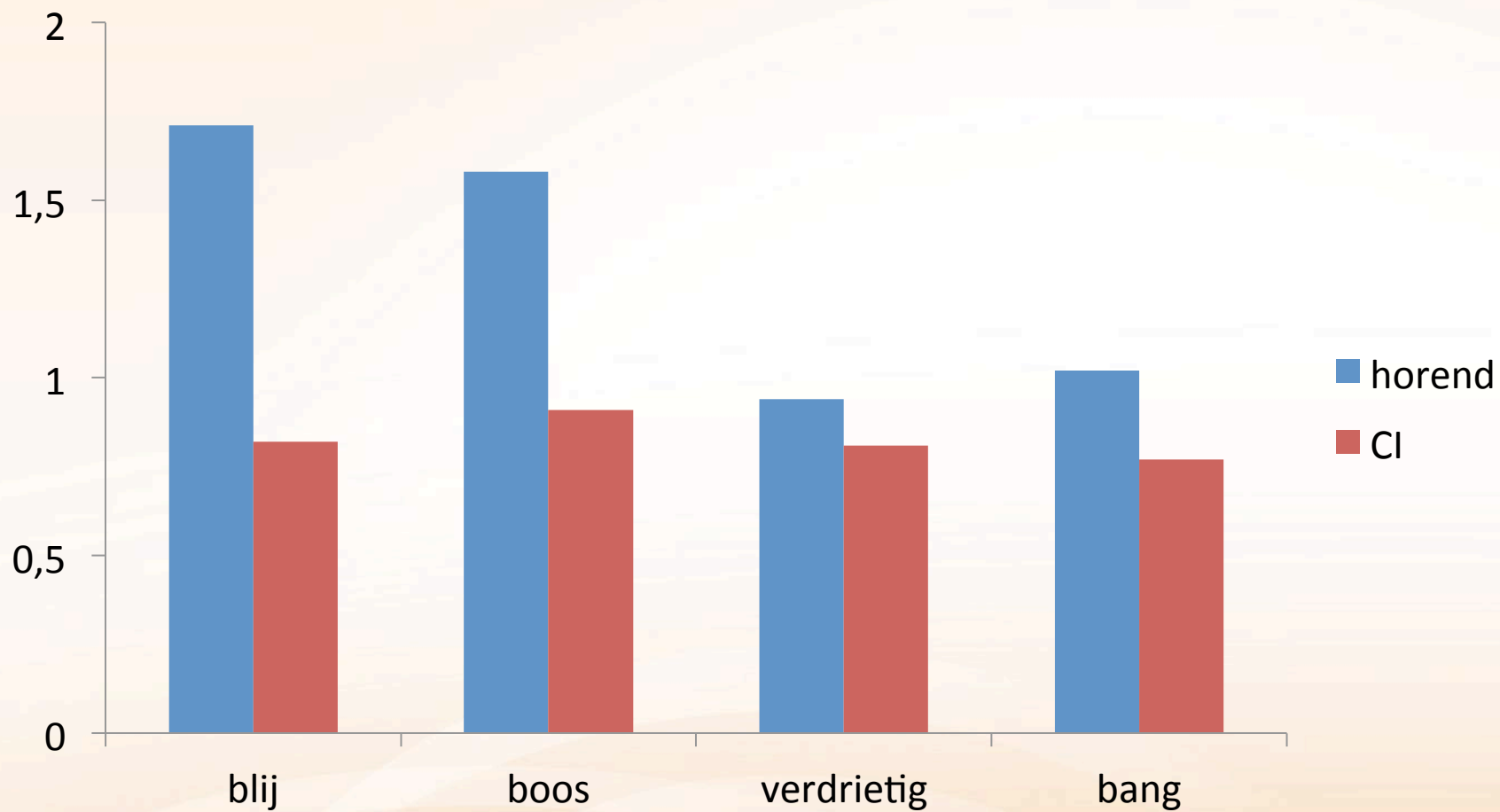
Taak

- Wie kijkt er blij?
- Kijkt er nog iemand anders blij?

- Vier emoties: blij, boos, verdrietig, bang

(Wiefferink, Rieffe, Ketelaar, De Raeve, Frijns, 2013)

Inzicht in oorzaken van emoties van anderen

- Begrijpen, voorspellen en verklaren van emoties die anderen hebben
- Hangt samen met sociale competentie, b.v. met populariteit onder leeftijdsgenoten

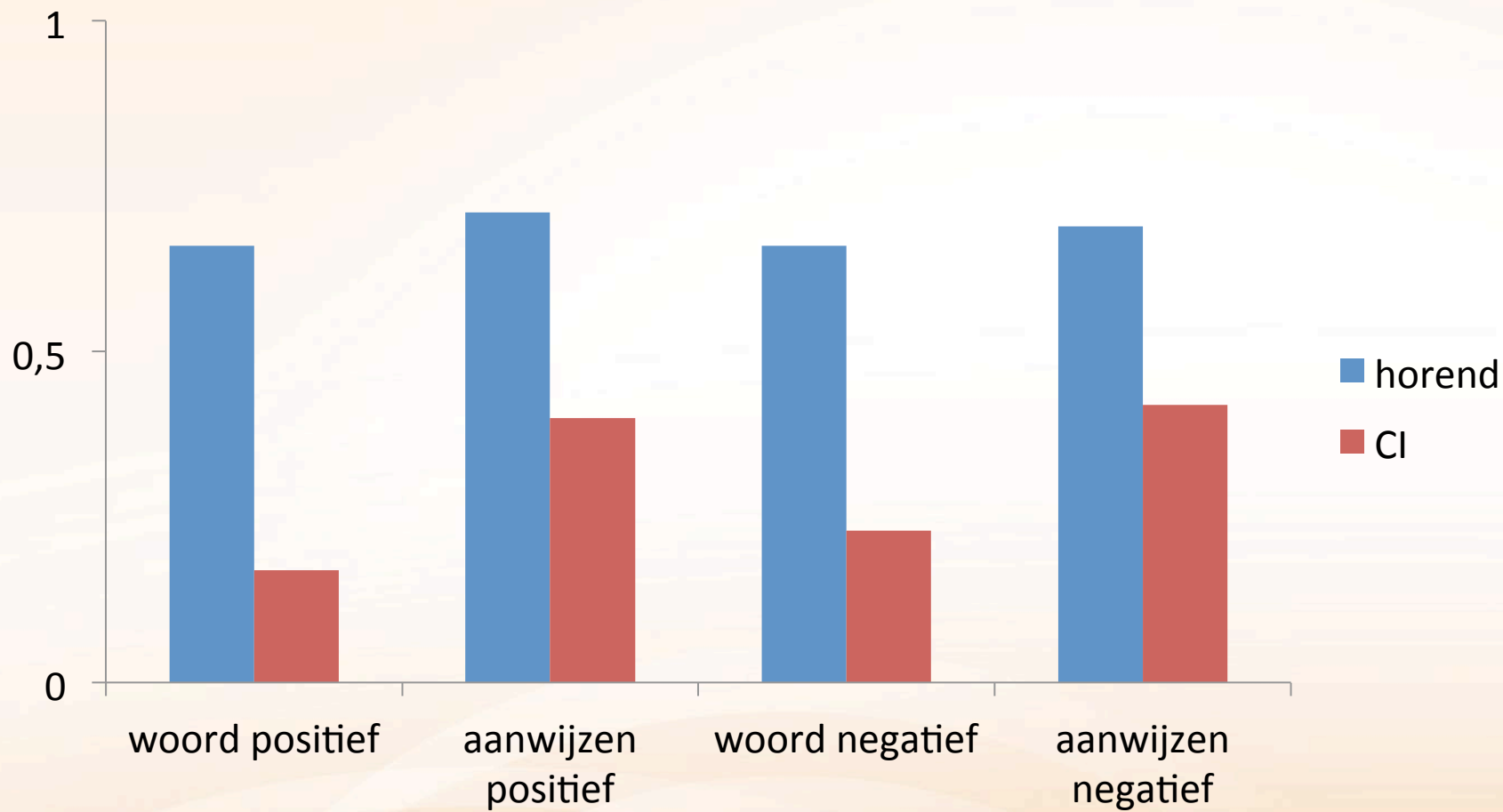
2 verhaaltjes voor de emoties

- blij
- boos
- verdrietig
- bang

Taak

- Jongen ziet een cadeautje
- Hoe zou hij zich voelen?
- Waarom voelt hij zich zo?

(Wiefferink, Rieffe, Ketelaar, De Raeve, Frijns, 2013)

Empathie

Vermogen om 'te voelen wat de ander voelt'

- Besmetting
- Aandacht
- Prosociaal gedrag

Empathie observatie

(Rieffe, Ketelaar & Wiefferink, 2010)

- 3 gebeurtenissen; klikkende pen, vinger tussen ordner, pen die niet werkt
- Totaal 20 items
- Vertoont kind zelfde expressie?
- Probeert kind te volgen wat er gebeurt?
- Probeert kind te helpen/troosten?

Groepsverschillen empathie

(Ketelaar, Rieffe, Wiefferink & Frijns, 2012)

CI kinderen laten meer empathie zien.

→ CI hogere scores op items die te maken hadden met kijkgedrag

Empathisch vermogen bij kinderen met CI lijkt intact

Maar...

- Instrumenten meten vooral affectieve empathie
- Hoe zit het met cognitieve empathie (ToM)?

Theory of mind

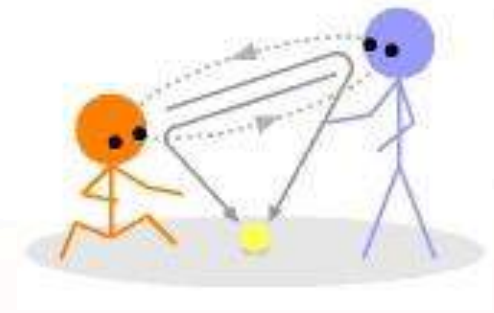
- Begrijpen dat het gedrag van anderen wordt bepaald door hun 'mental state'
- Is nodig om de wereld te begrijpen
- Ontwikkeling in 3 fasen: intenties, verlangens, (verkeerde) overtuigingen

Intenties

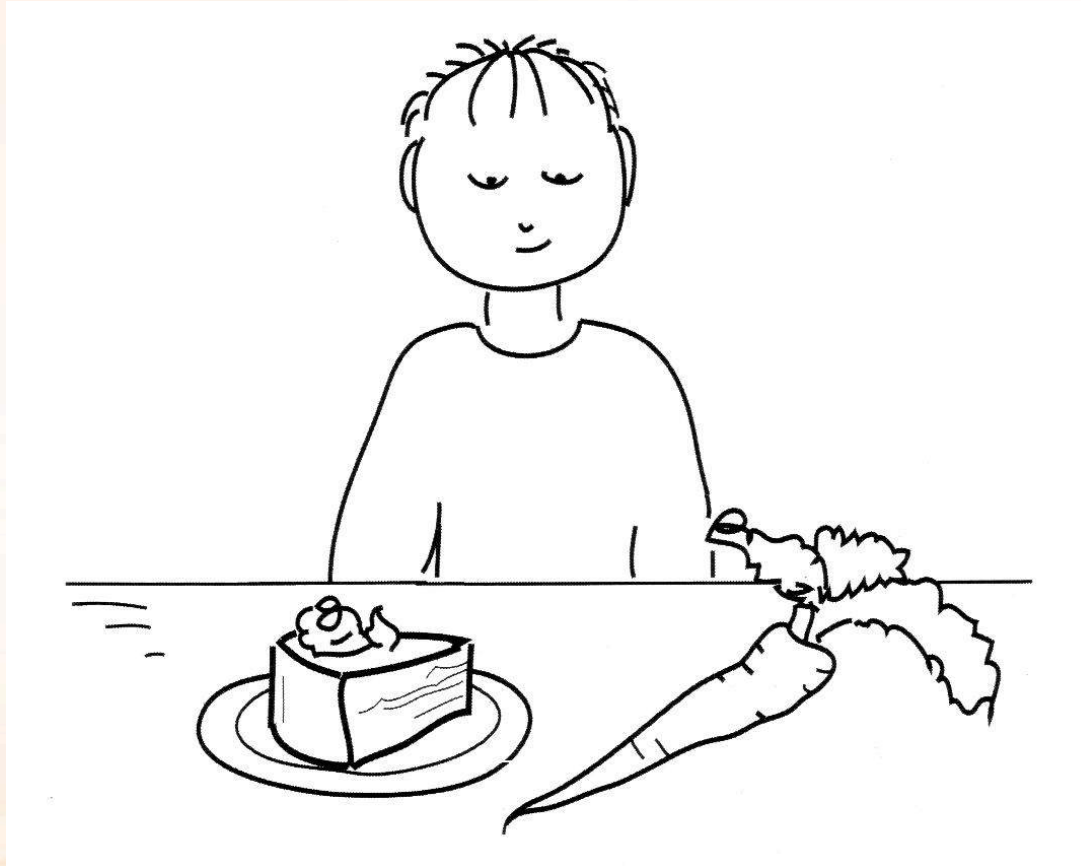
- Joint attention (Colonnesi et al., 2008)
- Gedrag imiteren (Meltzoff, 1995)

CI = NH

Verlangens

CI < NH

Verkeerde overtuigingen

CI < NH

Conclusie

- CI brengt een verbetering teweeg bij sommige aspecten van emotioneel functioneren
- CI kinderen achterstand op vaardigheden die aangeleerd worden door communicatie en socialisatie, zoals begrijpen van emoties van anderen en ToM

Meer lezen?

Wiefferink, C.H., Rieffe, C., Ketelaar, L., De Raeve, L., Frijns, J.H.M. (2013).
Emotion understanding in deaf children with a cochlear implant.
Journal of Deaf Studies and Deaf Education, 18(2), 175-186.

Ketelaar, L., Rieffe, C., Wiefferink, C.H., Frijns, J.H.M. (2013).
Social competence and empathy in young children with cochlear implants and
with normal hearing. The Laryngoscope, 123, 518-523.

Ketelaar, L., Rieffe, C., Wiefferink, C.H., Frijns, J.H.M. (2012).
Does Hearing Lead to Understanding? Theory of Mind in Toddlers and Preschoolers
with Cochlear Implants. Journal of Pediatric Psychology, 37, 1041-1050.

Met dank aan:

Onderzoeksteam

Ontwikkelingspsychologie,
Universiteit Leiden:

Prof. Dr. Carolien Rieffe
Dr. Lizet Ketelaar
Sigrid Kok, MA

LUMC, afdeling KNO:

Prof. Dr. Ir. Johan Frijns
Drs. Anke Otten

NSDSK:

Dr. Karin Wiefferink
Drs. Bernadette Vermeij

